

Teológiánk története évszámokban

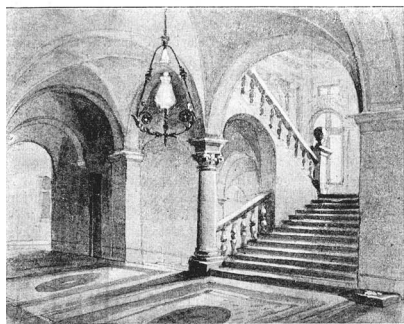
(1622–1959)

- 1622.** Bethlen Gábor fejedelem idejében az országgyűlés elhatározza a gyulafehérvári *collegium academicum* felállítását.
- 1622.** Opitz Márton az első tanárok egyike. 1623-ig tanít Gyulafehérváron.
- 1629.** Megérkezik Alstedt János Henrik és Piscator Fülöp Lajos.
- 1630.** Bisterfeld János Henrik a bölcsészet, a teológia és a nyelvészet tanára.
- 1630.** Elkészítik a tantervet (exegézis, dogmatika, dialektika, homiletika).
- 1655.** Megérkezik Basire Izsák, 1658-ig tanára az akadémiának. *Schema* című tanmenete beosztja és rendszerezi a tananyagot: hétfőn héber exegézis, kedden dogmatika, szerdán a kérdések megbeszélése és színjáték, csütörtökön filozófia, pénteken viták, szombat-vasárnap prédikációs gyakorlatok.
- 1658.** Apáczai elkészíti a gyulafehérvári akadémia tantervét: az előkészítő filozófiai kart három fakultás követi, a jogi, az orvosi és a teológiai, 5–5 évfolyammal.
- 1659.** A tatárdúlás miatt a kollégium ideiglenesen Kolozsvárra kerül.
- 1661.** Az épület részleges helyreállítása után az akadémia visszaköltözik Gyulafehérvárra.
- 1662.** Apafi Mihály fejedelem a kollégiumot Nagyenyedre viteti.
- 1704.** A kuruc-labanc harcokban, Tiege, császári zsoldosvezér labancai a nagyenyedi kollégiumot feldűlják.
- 1709.** A tanárok újra megkezdik a tanítást.
- 1769.** A Református Főkonzisztórium kiadja a teológusnevelést szabályozó *Litteraria Commissiót*.
- 1770.** Mária Terézia parancsára gróf Bethlen Pál elnöklété mellett a püspökből, öt professzorból és négy kollégiumi főgondnokból álló bizottság megállapítja az erdélyi kollégiumok egységes tantervét.
- 1775.** A nagyenyedi kollégium épületét kibővítik.
- 1791.** A küküllővári zsinaton vizsgálják Bodola János nagyenyedi professzor ügyét, aki a németországi Endemann Sámuel hitvallásellenes könyve alapján tanítja a dogmatikát. Pere 1792-ben zárul le.
- 1826.** A kollégium újabb épületekkel bővül.
- 1835.** Az akadémián oktatott szakok elkülönülnek egymástól.
- 1840** után háttérbe szorul a káték tanulása és használata, helyette bibliai és erkölcsi, vallásos történeteket adnak elő.
- 1842.** Bevezetik a pedagógia tanítását.

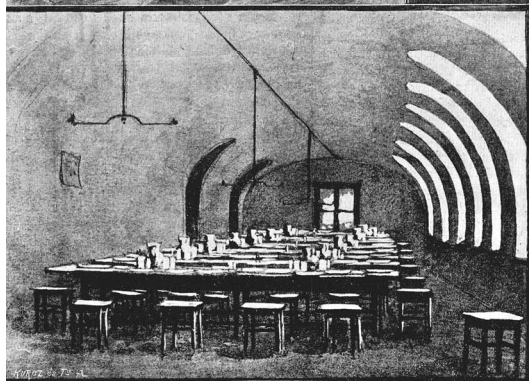
- 1842.** Mikó Imre elnökle mellett a tanügyi bizottság felveti a lelkészképzés egységesítésének kérdését.
- 1843.** Salamon József a lelkészképzés egységesítésére tesz javaslatot: az akadémián összesen 16 professzor tanítana, ebből nyolc a filozófiai karon, 3 a teológiai és 3 a jogi karon, mindegyik tagozat kétéves lenne, az akadémia helye pedig Kolozsvár, mint a legjobb adottságokkal rendelkező erdélyi város.
- 1846.** Nagyenyeden és másik két kollégiumban felállítják a theologicum seminariumot, amelynek célja a prédikációs gyakorlatok megbeszélése.
- 1847.** A tantervbe beveszik a vallástörténetet, mint a dogmatika előkészítőjét.
- 1847.** Bartha Sámuel, Salamon József, Török János és Kiss Ferenc a lelkészképzés Nagyenyeden való egységesítésére tesz javaslatot. A Főkonzisztórium még abban az évben elfogadja és támogatja a tervezetet.
- 1849.** Januárban lázadó román csapatok felégetik és lerombolják a nagyenyedi kollégium épületét.
- 1854.** A zilahi zsinat döntése értelmében a lelkészképzést Kolozsvárra helyezik át.
- 1860.** Sikerül a nagyenyedi épületeket helyreállítani és Nagyenyed kéri az intézet visszahelyezését.
- 1861.** A Főkonzisztórium helyet ad a kérésnek.
- 1862.** Az ideiglenesen Kolozsvárra helyezett lelkészképzés visszakerül Nagyenyedre.
- 1874.** Áprilisban Tisza László, a nagyenyedi egyházmegye egyik főgondnoka indítványozza, hogy a következő évben a teológia költözzön át Kolozsvárra.
- 1875.** Május 25-én a teológusképzés idejét négy évben határozzák meg.
- 1876.** Elkészül a 15 tagú bizottság által összeállított tantervezet. Mivel az új intézet megalapításához szükséges anyagi fedezet hiányzik, a 15 tagú bizottság a nagyenyedi intézet fejlesztését támogatja.
- 1879.** Az évi közgyűlésen felmerül egy protestáns egyetem megalapításának gondolata.
- 1888.** Meghal Keresztes József, a nagyenyedi kollégium tanára.
- 1888.** Szász Domokos püspök elérkeztnek látja az időt a kolozsvári teológiai fakultás megszervezéséhez.
- 1889.** A nagyenyedi épületet új szárnyal egészítik ki.
- 1889.** Miután az egyházkerület közgyűlése engedélyezte a felállítandó intézet számára az anyagi alapok gyűjtését, Szász Domokos püspök és Bánffy Dezső főgondnok az átköltöztetés tervezetét közli Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszterrel is, aki megígéri a támogatást.
- 1889.** Szász Domokos püspök az intézet számára telket vásárol a Bel-Farkas utcában, a mai belvárosi parókia helyén, de végül is a teológiát nem itt építik fel.

- 1892.** Április 2-án a pesti egyetemes zsinat kimondja a kolozsvári teológiai fakultás felállítását.
- 1894.** Március 29-én Szász Domokos püspök javaslatot tesz a tanárok alkalmazására: ne pályázat, hanem meghívás útján töltsék be a tanári állásokat. 5 rendes és 2 docensi állást kell betölteni.
- 1894.** Május 5-én az igazgatótanács a teológia építésére Endstrasser Benedek építész ajánlatát fogadja el. Június 10-én megtörténik az első pénzáttétel Endstrasser számlájára az elvégzett munka ellenértékéért. Feszty Gyula budapesti műépítész tervei alapján, Endstrasser 1895 augusztusára bevégezi az építést. Helye: a „Három Liliom” nevű fogadó telke a Trencsin tér északi oldalán.
- 1895.** Szeptember 1-jén a tanárok elfoglalják állásaikat. Szeptember 15-én hivatalosan megnyitja kapuit a kolozsvári teológiai fakultás. Szeptember 22-én Ferenc József királyi látogatást tesz az új teológián. Első tanárai: Kenessey Béla (ó- és újszövetségi irodalomtörténet és biblika), Nagy Károly (rendszeres teológia), Kecskeméthy István (ószövetségi exegézis), Pokoly József (egyháztörténet), Molnár Albert (gyakorlati teológia). Oktatott tantárgyak: Bibliaiak: két bibliai nyelv, izagógika, exegézis, biblika-teológia. Egyháztörténet: egyetemes és protestáns egyháztörténet, dogmatörténet. Rendszeres teológia: dogmatika, etika, vallásfilozófia. Gyakorlati teológia: egyházjog, igehirdetés, lelkigondozás, kateketika, homiletikai szeminárium. A teológia első igazgatója Kenessey Béla. Filozófiát, pedagógiát és irodalmat az egyetemen tanulják. A konvent által meghatározott tantervben a nem kötelező teológiai enciklopédiát kötelező tárgyként tanítják az I–II. éven.
- 1895.** Szeptember 10-én megnyílik a konviktus, amely 40 diákot lát el.
- 1895.** Szeptember 15-én az első évre 14, másodévre 10, a harmadévre 3, a negyedévre 4 hallgató kérte felvételét. Összesen 31 teológiai hallgató és 37 bölcsészeti hallgató. Az év végére ez a szám 58-ra csökken (23 teológus és 35 bölcsész). Nagyenyeden összesen 19-en tanulnak.
- 1896.** Július 6-án a közgyűlés jóváhagyja az intézeti alapszabályzatot. A vezető testület élén négy évre választott elnök áll (a mindenkori intézeti igazgató). Az igazgató feladatköre: tanulmányi, gazdasági ügyek intézése, a hallgatók fegyelmezése.
- 1896.** Őszől kezdve a kolozsvári hallgatók is mehetnek legációba.
- 1897.** Az egyházkerület rendszeresíti a segélyt, mivel a fakultás nem tudja fedezni kiadásait.
- 1897.** Megindul az önképzőköri tevékenység. Rendszeres megemlékezést tartanak október 6-án és 31-én, március 15-én, emellett alkalmi ünnepélyeket is szerveznek. Az előadásokból befolyó pénzből pályadíjakat létesítenek, szépirodalmi könyvtárat gyarapítanak, a zenetermet új hangszerekkel bővítik.

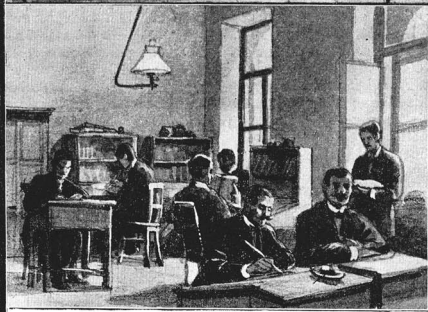
A LÉPCSŐHÁZ

HÁLÓTEREM

ÉTTEREM

DOLGOZÓ-SZOBA

AZ ERDÉLYI EV. REF. EGYHÁZKERÜLET THEOLÓGIAI FAKULTÁSÁNAK ÚJ ÉPÜLETE
(Dőre Tivadar rajza)

- 1899–1901** között a díszteremben Molnár Albert és Kecskeméthy István vezetésével a hallgatók gyermekistentiszteletet tartanak.
- 1900.** Theologus Kört létesítenek, amelynek feladata a többi teológiai fakultással való kapcsolattartás, egyházi folyóiratok szerkesztésében való segédkezés. Könyvkiadással is próbálkoznak.
- 1901.** Március 23-án meghal Molnár Albert.
- 1904.** Az új intézet anyagi törekenységét kihasználva, a nagyenyedi intézet javasolja a lelkészképzés Nagyenyedre való visszatelepítését.
- 1907.** Május 6-án a közgyűlés Ravasz Lászlót választja meg a gyakorlati tanzsékre Vásárhelyi János ellenében.
- 1907.** Ősztől kezdve a professzorok rendszeresen akadémiai istentiszteletet tartanak.

- 1908.** Áprilisban a közgyűlés átalakítja az intézeti szabályzatot. A legfelsőbb vezetés egy bizottságra hárul. Tagjai: az öt professzor, öt lelkész, 3 nem lelkész, valamint a főgondnok és a gondnok. Létrehozzák az internátusi és a gazdasági felügyelői állást. Az ugyanazon év őszén tartott közgyűlésen az intézet pénzügyeinek a rendezését a kerület veszi át, beleértve az építésre felvett kölcsön törlesztését is.
- 1908.** A november 9-i közgyűlésen az időközben püspökké választott Kenessey Béla helyett Bartók György nagyenyedi tanárt választják meg a bibliai tanszékre. Ugyanekkor szétválasztják az ó- és újszövetségi tanszéket.
- 1909.** Február 3–5. között a Theologus Kör megszervezi az Országos Protestáns Theologus Kongresszust 40 ifjú részvételével, és megalapítják a Magyarországi Protestáns Theologus Ifjak Szövetségét.
- 1911.** Ősszel Pokoly Józsefet a debreceni egyetem megválasztja az egyetemes történet előadó tanáranak.
- 1912.** A július 3-i közgyűlés Révész Imrét hívja meg helyettes tanárnak az egyháztörténeti tanszékre.
- 1912–1913-as** tanév második félévében Varga Zsigmond teológiai magántanár előadásokat tart, de mivel rendes tanári állásra nincs lehetőség, Debrecenbe megy.
- 1914.** Ősztől kezdve Imre Lajos kolozskari és Makkai Sándor vajdakmarási lelkészek tartanak órákat.
- 1914–1918.** Az első világháború alatt a keleti szárnyba a MÁV költözik be.
- 1917.** Júniusban Bartók Györgyöt kinevezik a budapesti egyetem filozófia tanszékére, óráit a tanárok ideiglenesen szétosztják maguk között.
- 1918.** Január 8-án meghal Kenessey Béla püspök. A püspöki tisztségre Nagy Károly teológiai tanárt választják meg.
- 1918.** A június 7-i tanári gyűlésen felmerül Nagy Károly helyettesítésének a kérdése. Maga a távozó Nagy Károly és Ravasz László Makkai Sándort ajánlja. Makkai Sándort szeptember 15-én, a tanévnyitón iktatják be tanári állásába.
- 1919.** Március 20-án Tavasz Sándor próbaelőadást tart.
- 1919.** Június 15.–szeptember 15. között a román kormány lefoglalja az épület első emeleti lakószobáit tanárképzés céljából. 1928-ban szabadul fel végleg.
- 1919.** Június 20-án Bekess Károly elbocsátott királyi táblai irodaigazgatót megválasztják háznagynak. Feladatául szabják az intézet anyagi ügyeinek a rendezését. Bekess az ifjúság szórakozására felállított tekepályán disznóhizlaldát rendez be, mely csak 1924-ben nyeri vissza eredeti rendeltetését.
- 1919.** Ősszel Révész Imrét megválasztják Debrecenbe lelkésznek, helyettese Tavasz Sándor lesz, akit szeptember 1-től rendes tanárnak neveznek ki.

- 1919–1921** között az unitárius teológia hallgatói a reformátusokkal együtt tanulják a hébert és az ószövetségi exegézist.
- 1920.** Szeptembertől együtt tanulnak a református és evangélikus hallgatók, az elején mint rendkívüli, majd mint rendes hallgatók.
- 1920.** Szeptember 3-án megünneplik az intézet fennállásának 25 éves évfordulóját.
- 1921–1922.** Renoválják a teológia épületét.
- 1921.** Májusban Ravasz Lászlót dunamelléki püspökké választják. Elutazása előtt javaslatot tesz a gyakorlati teológiai tanszék betöltésére, s Imre Lajost ajánlja az intézet figyelmébe.
- 1921.** Augusztus 9–12. között Marosvécsen megkötik a Lelkészek Baráti Szövetségét.
- 1921.** December 3-án az elöljáróság elhatározza, hogy a meghalt vagy eltávozott tanárok képeit megfesteti. Az első festményt Hamvas Béla festőművész készíti Ravasz Lászlóról. Leveszik a díszteremben elhelyezett I. Ferenc József és Erzsébet királyné életnagyságú képeit és helyükbe Bocskai István és Bethlen Gábor képeit teszik.
- 1922.** A román állam kötelezi az intézet vezetőségét, hogy állítsák fel a román nyelv és irodalom tanszéket. Ez megtörténik s az oktatást Ionescu Péterre bízzák.
- 1922.** Április 1-től a kerületi közgyűlés Imre Lajost rendes tanárnak nyilvánítja.
- 1924.** Az évi konvent új nevelési, vizsgáztatási és tanulmányi rendet ír elő.
- 1925.** Június 9-én szóba kerül az V. tanulmányi év felállítása.
- 1925.** Augusztusban Mátyás Ernőt meghívják Sárospatakra. A helyettesítéssel Gönczy Lajost bízzák meg.
- 1925.** Október 4-én megünneplik az intézet 30 éves fennállását.
- 1926.** Február 16-án meghal Nagy Károly püspök, a díszteremben ravatalozzák fel.
- 1926.** Az erdélyi református egyházkerület Makkai Sándort püspöknek választja.
- 1926.** Október 22-én a tanári kar felállítja a seniori tisztséget. A senior feladata az ifjúság lelkigondozása, fegyelmezése és tanulmányi irányítása.
- 1927.** Augusztus 15-én a közgyűlés megszavazza az új belső szabályzatot, amelynek értelmében a felvételizőnek a gyülekezet lelkipásztorától ajánlást kell hoznia, a felvételi vizsga után a hallgatók ünnepélyes fogadalmat tesznek. Az I. év elvégése után minősítő vizsgára állnak és csak a tanulmányi és erkölcsi szempontból kifogástalanok tanulhatnak tovább.
- 1927.** Október 2-án az egyháztörténeti tanszékre Nagy Gézát, az újszövetségi-re Maksay Albertet iktatják be.
- 1927.** Október 3-án Gönczy Lajos a gyakorlati teológia rendes tanára lesz.
- 1928.** Április 15-től Ionescu Péter helyett Pop Sever tanítja a román nyelvet.
- 1933.** Június 5-én, Hajdúsámsonban meghal Pokoly József.

- 1936.** Kecskeméthy István 40 évi tanítás után nyugalomba vonul. Helyettesítésére egy évig Nagy András nyárádszentbenedeki lelkészt, teológiai magántanárt hívják meg.
- 1936.** Május 15-én Makkai Sándor lemond püspöki tisztségéről.
- 1938.** Március 10–11-én Vásárhelyi János, az új püspök generális vizitációt tart a fakultáson.
- 1938.** Május 10-én meghal Kecskeméthy István.
- 1939.** Átalakítják a tantervet, bevezetik az V. évet. A tanulmányi időszakot három részre osztják: alapvetés, elméleti oktatás és gyakorlati kiképzés. Az első évben a szükséges alapismeretek elsajátítására kerül sor (nyelvek, filozófia, hitvallás, egyháztörténet, homiletikai gyakorlatok stb.). II–IV. év az elméleti tárgyakat és szemináriumokat, az V. év a gyakorlati, szellemtudományi és gazdasági tantárgyakat foglalja magába.
- 1941–1942-es tanévtől** Dél-Erdélyben megnyílik a nagyenyedi teológiai főiskola. Tanárai: Musnai László, Nagy József, Horváth Jenő, Illyés Géza, Juhász Albert, Vulcu Gheorghe.
- 1944–1945.** A háború miatt a tanév csak decemberben kezdődhetett el.
- 1948.** Az új állami tanügyi törvény értelmében egy közös protestáns intézetbe kell egyesíteni a többszáz éves református és az unitárius teológiai akadémiákat, különben középiskolai szintre lefokozzák őket. Az öt protestáns püspök (Erdélyi Református E. K.: Vásárhelyi János, Királyhágói Református E. K.: Arday Aladár, Zsinatpresbiteri Evangélikus Egyház: Argay György, Unitárius Egyház: Kiss Elek, német nyelvű Evangélikus Egyház: Friedrich Müller) a közös intézet mellett dönt. November 15-én a román állam parancsára átszervezik az intézetet. Eszerint három tagozata lesz: református, unitárius és evangélikus. A tanszékek számát a következőképpen határozzák meg: 1. ótestamentumi tanszék, 2. újtestamentumi tanszék, 3. egyetemes egyháztörténet, 4. vallástörténet, 5. missziói tudományok, 6. román nyelv és román ortodox egyházi irodalom, 7. orosz nyelv és az orosz ortodox egyház irodalma. Ezen kívül a református tagozaton működhet szisztematika, magyar református egyháztörténet, liturgika, egyházzenei, gyakorlati teológiai tanszék. A román állam nem ismeri el Tavasz Sándor, Imre Lajos, Gönczy Lajos, Nagy Géza professzorságát, s nyugdíjba kényszerítik őket. Nagy Géza helyét novemberben Juhász István veszi át.
- 1949.** Januárban az új tantestület megkezdi működését. Bende Béla unitárius tanár lesz az első prorektor.

- 1949.** Február 25-én kerül sor az Egyetemi Fokú Protestáns Theológiai Intézet felavatási ünnepélyére. Tanári Kar: Maksay Albert (Újszövetség), Nagy András (Ószövetség), Juhász István (egyetemes egyháztörténet), Horváth Jenő (missziói tudományok), Nagy József (román nyelv és román ortodox egyháztörténet), Geréb Pál (rendszeres teológia), Mózes András (magyar református egyháztörténet), Dobri János (orosz nyelv és orosz ortodox egyháztörténet), Benedek Kálmán (egyházi ének és zene). Beiratkozott hallgatók: 135 református, 25 unitárius, 11 evangélikus.
- 1951.** Június 19-én Debrecenben meghal Makkai Sándor.
- 1951.** December 8-án meghal Tavaszgy Sándor.
- 1952.** Megindul a magiszterképzés és az intézet megkapja a doktoráltatási jogot.
- 1956–1957.** A német evangélikus tagozat Nagyszebenbe költözik.
- 1957.** Az 1956-os magyarországi forradalommal kapcsolatban több teológust letartóztatnak. A letartóztatások folytatódnak 1959-ig.
- 1959.** Szeptember 9-én új szabályzat érkezik a Kultuszminisztériumtól. A teológia új neve: Egyetemi Fokú Egységes Protestáns Theológiai Intézet. Kényszernyugdíjazták Maksay Albertet és Nagy Andrást.
- 1959.*** November 15-től Maksay Albert és Nagy András helyére Teleky Mihályt és Szócs Endrét nevezik ki.

Halhatatlanok bírása az idő,
Csak akkor tudjátok meg, hogy mi Ő,
Ha elteltek hosszú századok
S hozzá hasonlót még nem láttatok.
Varró Dezső

* A kronológiát a szerző a szerkesztő tanácsára 1959-cel zárta le, tekintettel arra, hogy az utolsó 42 év eseményeihez még nincs meg a történelmi távlat és a kellő adatforrás. 1959-től két szakasz veszi kezdetét: az egységes jelzővel ellátott, mesterségesen uniformizált teológia (1959–1990), majd az, amelyik visszanyerte régi struktúráját, a három karral.